УДК 378:811.111
DOI https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.43.4.42

Єльцова С. С.,
старший викладач кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
Рудь А. Г.,
старший викладач кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ В СУЧАСНОМУ ТЕХНІЧНОМУ ЗВО УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглядаються структурні компоненти культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців технічної галузі, проаналізовано особливості змісту її структурних компонентів. Зазначено, що структура культури іншомовного професійного спілкування фахівців розглядається багатьма дослідниками з цієї проблематики як сукупність мотиваційного, теоретичного, практичного й особистісного компонентів, кожен з яких має свою специфіку. Наголошено, що головним у культурі іншомовного професійного спілкування фахівця варто вважати іншомовну компетентність, яка зазвичай розглядається як сукупність теоретичних і практичних компетенцій. У своїй майбутній професійній діяльності технічні фахівці мають впевнено демонструвати набуті мовні вміння та здійснювати іншомовну комунікацію з носіями мови.

Актуальність розвідки зумовлена, з одного боку, необхідністю підвищення рівня володіння іноземною мовою за професійним спрямуванням, а з іншого – потребою у вітчизняних висококваліфікованих фахівцях, які можуть ефективно використовувати ці знання в процесі іншомовного професійного спілкування з іноземними колегами та вдосконалювати їх самостійно впродовж життя. Тому питання про формування культури іншомовного професійного спілкування нині набуває особливої значущості в умовах глобалізації мовних і культурних контактів.

Проаналізувавши компоненти культури іншомовного професійного спілкування (мотиваційно-професійний, особистісний, когнітивно-лінгвістичний та діяльнісно-поведінковий), автори дійшли висновку, що наведені компоненти свідчать про сформованість у здобувачів віщої освіти теоретичних (професійно та особистісно осмислених) знань, практичних умінь та навичок, підкріплених мотивацією до професійної іншомовної комунікативної діяльності. Вони мають свої специфічні риси й знаходяться в тісному взаємозв'язку. Отже, ефективне формування культури іншомовного професійного спілкування неможливе без засвоєння її компонентів у цілісній сукупності.

Перспективи подальших досліджень автори вбачають у детальному розгляді особливостей формування іншомовного професійного спілкування для окремих спеціальностей.

Ключові слова: майбутні фахівці, професійно спрямоване навчання, іншомовна компетентність, міжкультурна комунікація, культура іншомовного професійного спілкування.

Постановка проблеми. Як відомо, вища освіта має не тільки здійснювати теоретичну та практичну підготовку майбутнього фахівця, але й забезпечувати формування його професійно-кваліфікаційного, інтелектуального та інноваційного потенціалу. Без сумливу, однією з головних складових частин професіоналізму сучасного фахівця технічної галузі є культура іншомовного професійного спілкування, яка має за мету забезпечувати високий рівень його професійної та позапрофесійної діяльності.

Входження України в світовий освітній простір зумовлює суттєві зміни в системі вищої освіти, пов'язані з необхідністю посилення уваги до професійної підготовки особистості майбутнього компетентного, конкурентоспроможного фахівця, здатного успішно розв'язувати проблемні завдання, гнучко й нестандартно мислити, вміти пристосовуватись до швидких змін умов життя в полікультурному середовищі, володіти достатнім рівнем іншомовної комунікативної компетентності. Іноземна мова є важливою складовою частиною фахової підготовки здобувачів віщої освіти, які навчаються в технічному ЗВО. В умовах реформування вищої школи мають змінюватися також освітні технології викладання іноземних мов. Все це зумовлює оновлення змісту, форм і методів навчання іноземних мов, пошук ефективних засобів формування культури іншомовного професійного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підвищення рівня іншомовної підготовки майбутніх фахівців постійно привертає увагу науковців, педагогів та методистів [1−5]. Протягом останніх років активно розглядаються теоретико-методологічні засади створення сприятливого освітнього середовища для опанування іноземної мови студентами технічних спеціальностей. Сприятливе освітнє середовище визначається як сукупність умов, що впливають на цілеспрямовану взаємодію студента й викладача, які є суб'єктами навчального процесу, і забезпечують ефективне функціонування форм, методів та засобів формування іншомовної компетентності [6, с. 153]. Разом із тим аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу зробити висновок, що проблема культури професійного іншомовного спілкування, психолого-педагогічних умов і засобів її формування в умовах технічного вузу вивчена неповною мірою. Практично відсутня цілісна система форм, методів і засобів, що забезпечують формування в студентів культури професійного іншомовного спілкування в умовах немовних ВНЗ.

Незважаючи на те, що окремі складові частини формування культури іншомовного професійного спілкування фахівців технічної галузі ставали предметом наукових розвідок, вони вивчені ще неповною мірою та потребують системного розгляду.

Мета статті полягає в тому, щоб розглянути структуру культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців технічної галузі та проаналізувати особливості змісту її структурних компонентів для ефективного формування іншомовної компетентності здобувачів віщої освіти.

Виклад основного матеріалу. Головним у культурі іншомовного професійного спілкування фахівця вважається іншомовна компетентність, яку розглядаємо як сукупність теоретичних і практичних компетенцій. У першу чергу мається на увазі добре володіння іноземною мовою за професійним спрямуванням та вміння використовувати ці знання в процесі іншомовного професійного спілкування. У своїй майбутній професійній діяльності технічні фахівці мають впевнено демонструвати набуті мовні вміння та здійснювати іншомовну комунікацію з носіями мови.

Структура культури іншомовного професійного спілкування фахівців технічної галузі розглядається дослідниками цієї проблематики (О. Ігнатюк, Н. Кіш, О. Можаровська та ін.) як сукупність мотиваційного, теоретичного, практичного й особистісного компонентів, кожен з яких має свою специфіку. На їхню думку, головна функція мотиваційно-професійного компонента у структурі культури іншомовного професійного спілкування полягає в усвідомленні здобувачами віщої освіти комунікативних цінностей, оскільки вони уможливлюють осмислення суті діяльності, психологічних механізмів її здійснення, а також позитивно впливають на формування особистих якостей майбутніх фахівців, сприяють оволодінню культурою спілкування.

На поглиблення професійної мотивації майбутніх фахівців можна ефективно впливати через цілеспрямовані зміни в їх мотиваційній сфері. Варто зазначити, що здобувач вищої освіти може успішно оволодівати іншомовними знаннями та вміннями і водночас негативно ставитися до обраної професії. Тому проблема професійно-психологічної готовності під час оволодіння культурою іншомовного професійного спілкування є однією з центральних у цьому процесі. Тільки відповідна цілям професійної діяльності ціннісно орієнтована професійна мотивація забезпечує гармонічне здійснення майбутніми фахівцями діяльності іншомовного професійного спілкування.

Мотиваційно-професійний компонент культури іншомовного професійного спілкування майбутнього фахівця, на нашу думку, включає такі складники:

- інтерес до вивчення іноземної мови;
- професійно-пізнавальний інтерес;
- ціннісне ставлення до іншомовної професійної підготовки;
- прагнення опанувати культуру іншомовного професійного спілкування;
- інтерес до вивчення іноземної мови;
- наявність внутрішніх стимулів до самостійної іншомовної пізнавальної діяльності професійного характеру;
- прагнення до підвищення рівня іншомовної підготовки за професійним спрямуванням.

Основною метою навчання іноземної мови в технічному ВНЗ є досягнення здобувачами віщої освіти такого рівня практичного володіння іноземною мовою, який дає їм змогу використовувати її в майбутній професійній діяльності і науковій роботі, а також повсякденному й професійному спілкуванні. Рівень володіння іноземною мовою та навички роботи з комп'ютером, які необхідні кожному фахівцеві, зафіксовано в базових Європейських документах [7; 8].

Необхідність використання новітніх інформаційних технологій у навчальному процесі зумовлена як вимогами сучасності до рівня підготовки здобувачів віщої освіти, так і безперервним збільшенням обсягу інформації, якій необхідно швидко вивчити і обробити в процесі навчання. Застосування інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ) у навчально-виховному процесі дає змогу студентам самостійно вибирати послідовність і темп вивчення матеріалу, систему тренувальних завдань і задач, способи контролю знань. Так реалізується найважливіша вимога сучасної освіти – вироблення індивідуального стилю діяльності, культури самовизначення [9]. Застосування інтерактивних методів навчання у процесі вивчення іноземних мов сприяє підвищенню мотивації здобувачів віщої освіти та формуванню в них іншомовної комунікативної компетенції [10]. З огляду на вимоги професійної освіти вважаємо також доцільним застосування сценарного методу навчання. Сценарний підхід є одним із методично-дидактичних підходів з урахуванням комунікаційних потреб у реальних ситуаціях для тих, хто планує працювати за фахом в іншомовному середовищі. При сценарному підході процес навчання ґрунтується не на темах, викладених у підручнику, а на ситуаціях спілкування, необхідних для конкретних (потенційних) робочих місць. Такий підхід може бути корисним із метою збагачення професійної термінології та забезпечення продуктивної комунікації майбутніх фахівців у робочому середовищі.

Невелика кількість аудиторних годин, що відводяться на вивчення іноземної мови в немовному ВНЗ, підвищує значущість самостійної роботи в освітньому процесі і робить особливо актуальним створення пакету завдань, виконання яких вимагає використання персонального комп'ютера. Основним змістом самостійної роботи з використанням інформаційних технологій у процесі навчання іноземної мови в технічному ВНЗ є виконання різноманітних завдань, пов'язаних із пошуком інформації в мережі Інтернет. Для самостійної підготовки доповідей і презентацій іноземною мовою здобувачі віщої освіти мають уміти використати матеріали спеціалізованих вебсайтів, де публікуються тематичні статті і ведуться обговорення актуальних питань сучасної науки.

Одним із традиційних видів завдань, що виконуються здобувачами віщої освіти, є індивідуальне читання статей за фахом. Першочергове завдання цього виду навчальної діяльності – навчити студентів читання текстів за фахом, розуміння їх і грамотного вилучення професійно значимої інформації.

Сучасний фахівець технічних спеціальностей має активно володіти іншомовною письмовою науковою мовою як засобом ведення наукової діяльності, тому що саме письмова мова є основною формою наукового спілкування. Однією з важливих складових частин навчання іноземної мови в магістратурі немовного ВНЗ є реферування, анотування наукового тексту за фахом та його переклад. Складання реферату англійською мовою підготує магістранта як до можливих виступів на наукових конференціях в інших країнах, спілкування з іноземними колегами, так і до проходження співбесід англійською мовою в процесі пошуку майбутнього місця роботи. З цією метою найбільш доцільним видається таке завдання на реферування, як виклад магістрантом короткого змісту своєї магістерської дисертації іноземною ою що вивчається.

Невелика кількість аудиторних годин не дає змоги займатися перекладом усього тексту на занятті, але цілком може бути завданням до самостійної роботи з текстом вдома. Написання ж і переклад рефератів, а також анотацій є одним із найбільш затребуваних видів іншомовної діяльності у сфері науки і шляхів формування в технічних спеціалістів практичних навичок міжкультурної комунікації іноземною мовою.

Особистісний компонент становлять особистісні якості (комунікабельність, толерантність, відповідальність і таке інше), що сприяють успішному формуванню в майбутніх фахівців технічної галузі культури іншомовного професійного спілкування. Зазначені якості фахівця сприяють виникненню емоційно сприятливої та довірливої атмосфери в процесі іншомовного професійного спілкування.

Під час наукового пошуку ми виділили інформаційну освіченість майбутніх фахівців у вигляді системи понять зі специфіки іншомовного спілкування у сфері професійної діяльності, свідомість щодо суті, специфіки, правил і норм професійного іншомовного спілкування, тобто знання, що становлять когнітивно-лінгвістичний компонент культури іншомовного професійного спілкування майбутнього фахівця технічної галузі.

У культурі іншомовного професійного спілкування фахівця, на наше переконання, особливе місце посідають лінгвокраїнознавчі та соціокультурні знання, до яких зараховуємо:

– знання лексичних одиниць, пов'язаних із соціально-культурною семантикою;

– знання національних і культурних відмінностей у поведінці, манерах спілкування між українськими фахівцями та представниками інших іноземних культур; знання та дотримання правил мовного етикету;

– знання суті понять, значення яких різниться в різних мовах;

– знання, як надати допомогу зарубіжним гостям (партнерам) у ситуаціях повсякденного спілкування;

– знання мовних особливостей соціальних верств, представників різних поколінь, гендерів, соціальних груп, діалектів (фонові знання реалій, предметні знання); знання, як звертатися до партнерів різних вікових і соціальних груп;

– знання історико-культурного та етнокультурного фону (звичаїв, етикету, соціальних стереотипів, історії та культури країни, її традицій; етимології деяких слів).

Важливе значення для формування культури іншомовного професійного спілкування майбутнього фахівця мають психолого-педагогічні знання з професійного спілкування, зокрема: знання про психологічну структуру особистості, психологічні особливості професійного спілкування (у тому числі іншомовного професійного спілкування), способи впливу на партнера; стилі спілкування; методи, форми та прийоми взаємодії; професійно-етичні норми й правила іншомовного професійного спілкування.

Отже, когнітивно-лінгвістичний компонент культури іншомовного професійного спілкування майбутнього фахівця технічної галузі передбачає сформованість сукупності знань, таких як: іноземної мови за професійним спрямуванням; основ культури міжнаціонального спілкування; знання з педагогіки та психології щодо спілкування взагалі та іншомовного професійного спілкування зокрема; лінгвокраїнознавчі та соціокультурні знання.

Знання, що становлять теоретичний компонент культури іншомовного професійного спілкування майбутнього фахівця технічної галузі, є основою для формування компетенцій (умінь), які становлять практичний компонент досліджуваної культури. Тому дослідники підкреслюють, що комунікативні вміння як інтегративна властивість особистості набуваються на основі раніше засвоєних знань, навичок і виявляються в здатності виконувати комунікативну діяльність у нових умовах. У процесі дослідження визначено, що діяльнісно-поведінковий компонент культури іншомовного професійного спілкування майбутнього фахівця технічної галузі утворює сукупність таких практичних компетенцій: лінгвоінформаційної, презентаційно-комунікативної, інтелектуально-прогностичної, емпатійно-перцептивної, емоційно регулятивної, рефлексивно коригувальної.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши компоненти культури іншомовного професійного спілкування (мотиваційно-професійний, особистісний, когнітивно-лінгвістичний та діяльнісно-поведінковий), автори дійшли висновку, що наведені компоненти свідчать про сформованість у здобувачів вищої освіти теоретичних (професійно та особистісно осмислених) знань, практичних умінь та навичок, підкріплених мотивацією до професійної іншомовної комунікативної діяльності. Вони мають свої специфічні риси й знаходяться в тісному взаємозв'язку. Тому ефективне формування культури іншомовного професійного спілкування неможливе без засвоєння її компонентів у цілісній сукупності.

Перспективи подальших досліджень автори вбачають у детальному розгляді особливостей формування іншомовного професійного спілкування для окремих спеціальностей.

Література:

1. Пассов Е.И. Основы методики обучения иностранным языкам. Москва : Наука, 1977. 227 с.
2. Фоломкина С.К. К проблеме отбора текстов для чтения на иностранном языке. *Актуальные вопросы обучения иностранным языкам в средней школе.* Москва : Просвещение, 1976. С. 29–33.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 38 с.
4. Клепкова Т.Г. Професійно орієнтоване навчання іноземної мови на заключному етапі у немовному вищому закладі освіти. *Вісник КНГУ.* Сер.: *Педагогіка та Психологія*. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2001. Вип. 4. С. 59–63.
5. Межуєва І.Ю., Єльцова С.С. Використання сучасних напрямів у методиці викладання іноземної мови в немовному ВНЗ. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Сер.:Філологія. 2017. № 31, Т. 2. С. 161–163.
6. Лазаренко Л.М. Створення сприятливого освітнього середовища// Зб. наук. праць ХДУ. Сер.: *Педагогічні науки*. 2018. Вип. 81, Т. 2. С. 154–157.
7. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
8. Род Болайто та Річард Вест. Інтернаціоналізація українських університетів у розрізі англійської мови: Проект «Англійська мова для університетів». Київ : «Видавництво «Сталь», 2017. 154 с.
9. Кадемія М.Ю., Шахіна І.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі. Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2011. 220 с.
10. Лазаренко Л.М., Барабаш І.В. Застосування інтерактивних методів навчання при формуванні іншомовної комунікативної компетенції у студентів немовних спеціальностей. *Науковий вісник*

Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2017. № 31, Т. 2. С. 154–157.

11. Лисенко Г.Л. Вивчення німецької мови для професійних цілей за допомогою сценарного підходу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2017. № 41, Т. 2. С. 48–51.

Yeltsova S., Rude A. Formation of a culture of foreign language professional communication in the modern technical education system of Ukraine

Summary. The article examines the structural components of the culture of foreign language professional communication of future specialists in the technical industry and analyzes the features of the content of its structural components. It is noted that the structure of the culture of foreign language professional communication of specialists is considered by many researchers on this issue as a set of motivational, theoretical, practical and personal components, each of which has its own specifics. It is argued that the main thing in the culture of foreign language professional communication of a specialist should be considered foreign language competence, which is usually considered as a set of theoretical and practical competencies. In their future professional activities, technical specialists should confidently demonstrate their acquired speech skills and carry out foreign language communication with native speakers.

The relevance of this study is due, on the one hand, to the need to improve the level of foreign language proficiency in the professional direction, and on the other – the need for domestic highly qualified specialists who can effectively use this knowledge in the process of foreign language professional communication with their foreign colleagues and improve them independently during their lives. Therefore, the issue of forming a culture of foreign language professional communication is currently becoming particularly important in the context of globalization of language and cultural contacts.

After analyzing the components of the culture of foreign language professional communication: motivational professional, personal, cognitive linguistic and activity behavioral, the authors concluded that these components indicate the formation of students' theoretical (professionally and personally meaningful) knowledge, practical skills, supported by motivation for professional communicative activities. They have their own specific features and are closely related. Therefore, effective formation of the culture of foreign language professional communication is impossible without assimilation of its components in a holistic set.

The authors see prospects for further research in a detailed examination of the features of the formation of foreign language professional communication for certain specialties.

Key words: future specialists, professionally oriented training, foreign language competence, intercultural communication, culture of foreign language professional communication.